Elsa Kojo, os. Pärnänen 22.1.1919 – 29.4.1998

Elsa syntyi Matti ja Anna Pärnäsen perheeseen kuopuksena Kurkijoen Tervun kylässä 21.1.1919. Matti oli lämmittänyt illalla saunan, kun Anna sanoi, että lapsi on tulossa. Siihen aikaan lapsi päästettiin saunassa. Mökissä ei ollut useaa huonetta, ja muu katras oli nukkumassa. Lapsenpäästäjä tuli kutsuttuna illalla noin puoli 12, ja kun lapsi oli syntynyt, ja päästäjä tuli tupaan, oli kello puoli tuntia yli puolen yön. Virallisiin papereihin tuli kirjattua kaksi päivämäärää, 21. ja 22.1. Kirkonkirjoissa oli eri päivä kuin väestörekisterissä. Siitä aiheutui harmia paljon myöhemmin.

Elsan syntymäpainoa ja pituutta en tiedä, mutta myöhemmin Anna sanoi tyttöä rääpäleeksi. Elsalla oli syntymävammana kitalakihalkio. Nykyään se olisi leikattu pian syntymän jälkeen, mutta aikanaan Karjalassa ei ollut kokemusta sellaisesta leikkauksesta. Lapsi ei saanut juotua maitoa kunnolla pullon suusta, vaan maito tursusi nenästä ulos. Elsa ei varmaan muistanut varhaislapsuudestaan mitään, ja ensimmäinen varsinainen muisto on 4-vuotiaana. Silloin oli Pärnäsille tullut Viipurissa asunut matami kylään. Hän oli tietävämpi ja sanoi, että kitalakihalkio voidaan korjata leikkauksella. Eipä isä-Matilla olisi ollut varaa sairaalaan, mutta matami sanoi, että hän maksaa leikkauksen. Niin Elsa pääsi vuonna 1923 leikkaukseen. Lääkäri teki pikkukielestä kitalaen. Hengittäminen ja nieleminen olivat vaikeampia, mutta nyt ruoka ja juoma pysyivät oikein suussa. Annan ei tarvinnut enää sanoa, että ottais Luoja tuon rääpäleen pois. Elsa oli elämänsä alusta saakka sitkeää sorttia. Leikkaus oli neljäs samanlainen Suomessa.

Juominen, syöminen ja puhuminen olivat olleet vaikeita. Vielä kiertokoulun aikaan Elsa ei osannut r-kirjainta. Kansakoululaki tuli vuonna 1921, ja kaikkien lasten oli käytävä alakoulua. Kaikissa kylissä ei ollut koulurakennusta, ja pidettiin kiertokoulua. Opettaja kiersi pitäjää, ja piti kiertokoulua jossakin suuremmassa talossa. Kiertokoulu kesti kaksi viikkoa kerrallaan. Sitten opettaja siirtyi aina seuraavaan kylään. Ilmeisesti koulua oli useamman kerran vuodessa. Kuitenkin koulua oli erään kerran Revon talossa. Elsa yritti opetella r kirjainta ja oppi sanomaan Revon rinne. Hän hoki sitä kotiin saakka. Vanhemmat lapset Heikki ja Jussi olivat luvanneet hilkun, eli 25 pennin kolikon siitä, kun Elsa osaisi r-kirjaimen. Elsa sai hilkun.

Kuva 20-luvun luokasta.

Matti Pärnänen ei ollut maanviljelijä, vaan hän tykkäsi käydä kulkukauppaa. Hän osti Viipurista nappeja, neuloja ja kaikkea lyhyttavaraa, mikä kulki selkään laitetussa kontissa. Matti kiersi kyliä ja möi ihmisille nappii, neulaa, naskalii. Hän sai maksuksi kolikoita ja antoi kotona pienet kolikot Elsalle. Elsa laittoi kolikot säästöön postiin, jossa oli siihen aikaan pankki. Kolikoista kertyi sievoinen summa.

Vanhin poika Heikki hoiti maanviljelystä. Oli tarve ostaa lehmä, ja Heikki kysyi Elsalta lehmän hinnan lainaan. Heikki lupasi ostaa Elsalle lehmän sitten, kun tämä viljelisi maata. Siihen aikaan kuviteltiin, että muuta tulevaisuutta ei ole kuin maatalous. Sota tuli väliin, mutta Matti oli luovuttanut tilan Heikille ja Heikki sai sotakorvauksena maatilan Mäntsälän Nummisista. Heikki lunasti lupauksensa 1950-luvulla ja antoi Elsalle Halsuan tilalle Suomenkarjan lehmän Söpön. Se lehmä oli kantakirjalehmä ja siitä tuli Elsan karjan kantaemä.

Elsa muutti joskus 30-luvun loppupuolella sisariensa Marian, jota sanottiin Maijuksi, ja Helenan, jota sanottiin Henniksi, kanssa Helsinkiin. Joku vanhemmista sisaruksista vuokrasi asunnon ja he asuivat yhdessä. Elsa oli käynyt rippikoulun Kurkijoella 1935. Kansakouluajoilta on yksi lehtikuva 20-luvulta. Elsa teki töitä Helsingissä ja oli mm. maitokaupan myyjänä Linjoilla. Siihen aikaan Helsingissä oli paljon ruotsinkielisiä ja Elsa oppi hieman ruotsia.

Kurkijoen rippikoulu 1935

Nuoria Kaivopuistossa 1939

Nuoret eivät olisi nuoria, elleivät he katselisi toisen sukupuolen kavereita. Niinpä Maikilla ja Hennillä oli sussuja. Elsa oli vielä alle 20-vuotias nuori. Hän oli kylvyssä, kun ovikello soi. Hän kietaisi kylpytakin päälle ja pyyhkeen tukkaan ja meni avaamaan oven. Ovella seisoi merimies ja kysyi Henniä. Elsa sanoi, että Henni ei ole kotona. Merimies ei häkeltynyt vaan sopi treffit Elsan kanssa. Merimies oli Antti Kojo. Siitä sattumasta alkoi tarina, jonka vuoksi aloin kirjoittaa tätä Elsan tarinaakin.

Antin ja Elsan vihkikuva ja Martti 1 v.

Elsa ja Antti menivät kihloihin 27.6.1940 ja heidät vihittiin 24.7.1940 Kallion kirkon sakastissa vain todistajien läsnä ollessa. Toimituksen suoritti pastori Martti Simojoki, josta tuli 50-luvulla Helsingin piispa. Elsa odotti jo kihlautuessa Marttia. Martti syntyi 13.1.1941 välirauhan aikana.

Elsa oli sotien aikana ilmavalvontatehtävissä. Neuvostoliitto pommitti rajusti Helsinkiä. Sisarukset asuivat sodan aikana Vuorimiehenkadulla kolme huonetta ja keittiön käsittävässä asunnossa. Pommituksen ajaksi piti mennä pommisuojaan. Se oli talon kellarissa. Talo sai osuman, ja huoneiden välinen seinä taipui, mutta ei sortunut. Taipuman seurauksena koveralla puolella ollut peili säilyi ehjänä, mutta toisen puolen peili putosi ja särkyi. Siitä leikattiin suorakaiteen muotoinen pala ja se oli vielä 80-luvulla Halsuan talon eteisessä pelinä.

Matruuseja, Antti oikealla.

Antti oli armeijan jälkeen värvättynä tykkivene Turunmaalla ja edelleen koko sotien ajan. Miehistö sai joskus lomia, ja sodan kiihkeimmässä vaiheessa tarvittiin miehiä torjuntataisteluun Kannaksella. Turunmaan miehistö komennettiin Äyräpään taisteluun avuksi. Lähes koko miehistö kaatui. Antti sattui olemaan lomalla juuri siihen aikaan, kun määräys tuli. Hän säästyi pahimmalta. Elsa odotti 1944 toista lasta. Eeva syntyi 16.10.1944 Hämeenlinnassa evakossa. Antin sisaruksista kai Hilda, Kerttu ja Bertta olivat sotien aikana Hämeenlinnassa. He olivat Elsan serkkuja. Anna ja Riitta olivat sisaruksia ja Pitkäsiä.

Jatkosodan jälkeen Elsa hoiti Eevaa vähän aikaa ja meni sitten töihin. Hän oli mm. maitokaupassa myyjänä. Hän oppi siellä muutamia sanoja ruotsia. Helsingissä oli vielä runsaasti ruotsinkielisiä. Antti ja Elsa hankkivat asunnon ja Antti meni sotien jälkeen töihin Elsan veljen Jussin firmaan. Hän oli siellä laitosmiehenä. He alkoivat rakentaa Marjaniemeen siirtolapuutarhamökkiä. Sotien jälkeen oli pula-aika. Lautaa ja nauloja ei saanut mistään. Antti oivalsi pyytää Jussin firmasta sinne tulleiden koneiden pakkilaatikoita. Ne purettiin ja naulat oiottiin. Niistä saatiin rakennettua mökki.

Marjaniemen mökki, Elsa oikealla.

Elsan vaiheista sotien jälkeen ei ole paljoa tietoa. Lapset kasvoivat ja Elsa kävi töissä. Antti vaihtoi työpaikan Valtion rautateille Pasilan konepajan valimoon. Siellä ollessa hän alkoi valittaa, että valimon kaasut ja pöly tukkivat keuhkot. Hän halusi raittiimman työpaikan, ja alkoi puhua maalle muutosta. Elsa oli kasvanut maalla nuorena, ja osasi maatöitä. Antti kävi katsomassa paikkoja, mutta Savossa olleen tilan maat olivat kivisiä, eikä Antti hyväksynyt sitä. Sitten oli Helsingin Sanomissa ilmoitus maapalasta Pohjanmaalla. Antti kävi katsomassa sitä ja osti maan mökin myynnistä saaduilla rahoilla. Elsa kysyi, millaista maata se on? Antti vastasi vain: Aavaa maata se on.

Kun maa oli ostettu, piti alkaa hankkia muuttoa. Oli paljon järjestettävää. Aina jotakin unohtuu. Radiolupa jäi irtisanomatta. Irtainta ei ollut hirveästi, ja omaisuus mahtui junan vaunuun. Jostakin oli saatu vuohi, josta saatiin maitoa matkalle. Suurimpia tavaroita olivat heteka, kaappi, ompelukone ja turkissaumauskone. Vaunu oli tilattu ja odotti Helsingin asemalla sivuraiteella. Tavarat ja perhe saatiin vaunuun, ja lähtöä odottaessa Antti kävi vielä hyvästelemässä tuttunsa.

Matka alkoi. Tavarajuna pysähteli höyryveturin ottaessa vettä ja väistäessä vastaan tulleita junia. Junan odottaessa vastan tulevia junia sivuraiteella lapset kävivät nyhtämässä ruohoa ratapenkalta vuohelle. Matka kesti Kokkolan asemalle pari vuorokautta. Junat olivat hitaita. Kokkolassa vaunu siirrettiin sivuraiteelle odottamaan purkausta. Matka oli ollut pitkä, ja vielä oli 80 km matkaa jäljellä.

Takasen aitta, johon perhe muutti ensin.

Hotakaisen Manun kuorma-auto tuli hakemaan perhettä ja tavaroita Halsualle. Lastin siirto sujui hyvin, ja Elsa ja lapset kävivät koppiin Manun ajaessa, ja Antti meni lavalle. Hiekkatie oli kuoppainen ja matka tuntui pitkälle. Antti oli valinnut paikan tahallaan kaukaa. Hän ajatteli omistaa perheen ja Elsan itsellään.

Ensimmäiset ajat nukuttiin Takasen Emilin aitassa. Se oli lähinnä tonttia. Emilin vaimo oli kuollut ja poika ja kaksi tytärtä asuivat hänen kanssaan tilalla. Emil oli kototoisin lähempää rannikkoa ja hänen poikansa Fritjoff viljeli maata. Siskot menivät aikanaan naimisiin tahoilleen.

Ensimmäisen nukutun yön jälkeen toukokuinen aamu tuli pian. Kukko herätti neljältä auringon noustessa. Helsingissä aurinko nousi myöhemmin. Antti oli ostanut myös ylöspidon. Perhe pääsi aamiaiselle tupaan. Syötävät ja juotavat olivat outoja. Ruisleipä oli kitkerää ja piimä maistui oudolle kotitekoiselle. Elsa kaipasi omaa huushollia.

Tontti oli todella aavaa maata. Se oli palanut sadan vuoden kuluessa kolme kertaa, viimeksi 1933. Taimikko ei ollut korkeaa, eikä seassa ollut edes ropsipuuta. Tilan rakennusten vaatima puutavara oli ostettava. Ensin oli saatava aikaiseksi tupa. Elsan mukaan se tehtiin hirrestä vanhasta hevostallista. Elsa muisteli, että hirsikehikko saatiin ostettua Hietalahdesta, jossa purettiin vanhaa rakennusta. Tuvan pystytyksessä tarvittiin talkoot. Hirsien väliin sullottiin sammalta ja kehikon pinnat peitettiin pahvilla.

Eipä tupa ollut kaunis, mutta se ajoi sen ajan tarpeen. Lämmityslaitteena toimi keskelle asennettu hella.

Tuvassa oli keittiö ja kamari. Hetekan puolikkaat laitettiin kamariin ja lasten pukkisängyt keittiöön. Vanhemmat nukkuivat kamarissa, ja lapset keittiön puolella. Antti rakensi rakennuksia ja raivasi pihapellon. Peltoon hän kylvi heinän. Siitä ehti saada vuohelle ruokaa. Hän rakensi mökin päähän vinokattoisen osan, ja se toimi vuohen ja ostetun vasikan tilana. Vasikasta oli tarkoitus kasvattaa lehmä. Kesä meni työn touhussa ja kiireessä. Martti meni syksyllä kouluun. Eeva oli neljän.

Säästöt ja mökkirahat riittivät pari vuotta. Sitten oli saatava tuloja. Radiolupa tuli vastaan, koska sitä ei ollut irtisanottu. Se oli mennyt ulosottoon. Poliisi kävi kertomassa asian ja hänellä oli ulosmittausmääräys. Koska ei ollut paljoa omaisuutta, poliisi ulosmittasi vasikan. Elsa itki vasikan kohtaloa. Siitä piti tulla ensimmäinen lehmä. Hammasta purren asia nieltiin. Seuraavasta vasikasta tuli perheelle lehmä. Siihen saakka oltiin tinkimaidon varassa. Lapselle oli saatava maito pulloon kouluun.

Antille ei ollut ensimmäisiksi talviksi ansiotöitä kuin satunnaisesti, mutta kotipiirissä oli tekemistä. Piti tehdä sauna ja navetta. Ne tulivat U-muotoisen pihapiirin vasempaan laitaan. Antilla oli jo mielikuva pihapiiristä. Elsa alkoi haaveilla oikeasta asuinrakennuksesta. Rakennustöitä vaikeutti puutavaran puute. Se piti ostaa. Puutavaraa syntyi isäntien kaataessa leimikoita ja sahuuttaessa lautaa ja lankkua kenttäsirkkelillä. Kattopäreet teetettiin Samuli Kasarin pärehöylällä.

Antti pohti ja puhui Elsalle, että pitää saada ostaa metsää. Valtio tarjosi lisämetsäpalstoja Perhon rajalta Loukkukoskelta. Siellä oli 33 ha hyvää hakkuukypsää metsää. Ehtoina oli, että perheen piti olla raivaajaperhe, jolla oli määrätty ala hehtaareja raivattua peltoa ja kolme lasta. Antti alkoi raivata peltoa kytömaalle, josta nostettiin mahtavia rovioita kantoja, ja tieojan maat levitettiin tiemaaksi. Tilalla oli ollut vankkaa puustoa, jonka kannot olivat siitä todisteena. Lapsia oli vain kaksi. Kolmas piti hankkia. Elsa oli parhaassa iässä, joten lapsen saaminen ei ollut ongelma. Tavoitteena oli, että 1950 olisi kolmas lapsi.

Elsa alkoi odottaa vuoden 1950 alkupuolella. Kytömaalle oli saatu raivattua jo hyvän matkaa peltoa ja se oli kylvetty ensin 1949 heinälle ja 1950 viljalle. Oli suotuisa vuosi, eikä heinäkuun halla ollut vienyt viljaa. Lotta niminen tammahevonen oli ostettu 1949, ja sille työkaluja. Antti teki kärryt henkilöauton akselin varaan. Syksyllä oli aika puida viljaa. Kylässä oli yhteinen puimakone, joka jouti vasta lokakuussa Kojoille. Viljat oli ajettu aumaan pihaan, ja puitiin lokakuun alkupuolella. Elsa oli raskaana ja hänelle valittiin helpoin työ puimakoneen syöttäjänä. Siinä ei tarvinnut nostella mitään. Kun vain leikkasi lyhteiden siteet ja syötti viljan pöydällä puimakoneen kitaan.

Kun viljat oli saatu puitua, Elsaa väsytti. Hän kävi vielä lypsämässä lehmän ja laittoi lapsille ja miehille ruokaa. Sitten hän kävi makuuhuoneeseen hetekalle. Alkoivat poltot ja lapsi ilmoitti tulostaan. Elsa kertoi asian Antille, ja hän lähti asialle. Hän kävi hälyttämässä Pollarin Ailan kotimieheksi ja ajoi pyörällä kylälle. Siellä oli Kuohari-Sulon Popeda taksiksi, jolla haettiin kätilö kirkolta. Kätilö oli vihainen, koska hän oli katsonut allakkaa, ettei synnytyksiä ole tulossa ja ottanut unilääkettä nukkuakseen kunnolla. Antti oli kolkutellut kätilön hereille.

Aila oli laittanut kuumaa vettä hellalle kattiloihin ja lapset nukkumaan. Aila tiesi, että vettä tarvitaan synnytyksessä. Kätilö tutki Elsan ja sanoi, että kaikki on kunnossa lapsen tulla. Lapsi syntyi puoli tuntia ennen puolta yötä. Syntyessään poika ei ensin hengittänyt ja oli sininen. Kätilö otti kiinni nilkoista ja läimäytti pakaroille ja selkään. Silloin poika parkaisi. Kätilö pesi pojan ja kapaloi ja laittoi Elsan rinnalle. Antti oli tyytyväinen, kun tuli kuokkomies. Nyt oli ehdot täytetty maan ostoa varten. Eeva ja Martti herätettiin ja heille kerrottiin veljen syntymästä. He saivat kakkua ja maitoa ja kävivät uudelleen nukkumaan.

Elsa tokeni pian lapsivuoteesta ja alkoi taas touhuta asioita. Nyt oli yksi suu lisää ruokittavaksi. Tosin ruokkiminen oli aluksi helppoa, olihan Elsalla kokemusta jo kahden lapsen verran. Aika kului nopeasti, ja oli aika ristiä lapsi. Antti oli valinnut nimet Jaakko Olavi. Hän oli pidättänyt sen oikeuden Elsalta. Perheessä ei tunnettu tasa-arvoa. Kummeiksi Antti oli kysynyt naapurit naapuritilalta pohjoisesta. He olivat Kaarlo ja Matilda Lepistö. Matilda oli Karjalan siirtolaisia Aunuksesta. Kaarlo oli kantasuomalaisia. Halsualla oli oma pappi. Jaakon Anna mummo oli ristiäisissä ja vielä jonkun viikon hoitamassa taloutta. Hän oli ainoa isovanhempi, joka oli elossa.

Jaakko varttui normaalisti ja Elsa huolehti pojasta hyvin. Elsalla oli joskus huoli pojasta, kun tämä katosi ilkikurisesti kanervikon sekaan. Elsa keksi tehdä punaisesta huovasta haalarin pojalle, että tämä erottui pihalla. Kerran Jaakko katosi äidin silmistä keväällä, ja Elsan oli noustava mökin katolle tähystämään. Elsa huojentui, kun Jaakon valkoinen tukka liehui kylvökoneen päällä kytömaalla Antin kylväessä apulantaa.

Antti ja Elsa saivat ostaa lisämetsän Loukkukoskelta. Antti anoi heti talveksi 1951 leimikon, ja perheen pahimmat rahahuolet olivat ohi. Antti urakoi leimikon palstalta tien varteen, ja sai paremman hinnan puille. Palstalta saatiin myös polttopuuta, jota Antti toi aina kämpältä palatessa. Metsähankkeessa oli oltava viikot Loukkukosken kämpällä. Nyt Antti sai tuotua tarvepuuta sahattavaksi.

Elsan pitkäaikainen haave oli saada kunnollinen tupa, mutta se sai odottaa pitkälle tulevaisuuteen. Ensin oli saatava tilan tuotanto ylös ja kannattavaksi. 1953 rakennettiin uusi ja uljas karjarakennus. Se sulki pihapiirin U muotoon. Vanhan navetan päähän rakennettiin kalustovaja ja paja. Niistä 90 asteen kulmaan tuli puimala ja kulkuaukon jälkeen uusi hirsinen navetta. Sen perään rakennuksen mutkaan tuli karjakeittiö ja talli. Niiden jälkeen oli traktoritalli, jonka käyttö alkoi paljon myöhemmin. Niiden jälkeen oikeassa siivessä oli kalustovaja ja halkovaja. Omat voimat eivät riittäneet uusien rakennusten tekoon, vaan piti palkata kirvesmies.

Uuden rakennuksen pääty, ja kirvesmies Jussi Haukka Perhosta sekä Jaska.

Talousrakennuksen teko saattoi olla yhteisen haaveen toteutus. Antin mielestä ensin piti saada talous kuntoon ja vasta sitten tehtäisiin uusi tupa. Uudessa navetassa oli pihattoratkaisu. Lehmät olivat irti sisälläkin ja niillä oli ulkona aitaus. Vain ruokinnan ja lypsyn ajaksi lehmät laitettiin kiinni. Aluksi ei ollut montaa lehmää, mutta myöhemmin niitä oli parhaimmillaan seitsemän. Maito vietiin meijeriin kylän yhteisellä kuljetuksella. Maitokuskin vuoro tuli aina aikanaan viikoksi. Vappu-hevonen osasi maitoreissun ulkoa. Talvella oli mukava odottaa maitojen tyhjentämistä ja kurrin lastaamista lavalle meijerin pannuhuoneessa. Siellä oli lämmin.

Kytömaan sarkoja raivattiin niin, että lopulta viljeltyä oli 14 ha. Siitä pihapellon osuus oli 1,5 ha. Se oli hiekkamaata ja soveltui perunan kasvatukseen. Perunaa meni monta kuormaa parhaaseen aikaan perunajauhotehtaalle. Kytömaalla viljeltiin naurista ja turnipsia lehmille. Lapset joutuivat koulun jälkeen vaihtamaan vaatteet ja menemään nauriin nyhtöön. Kesällä oli heinätöitä ja syksyllä sadon korjuuta. Viljan viljely ei oikein menestynyt, koska yleensä heinäkuun alkupuolella tuli halla, joka vioitti viljaa. Ruista saatiin paremmin, koska se kylvettiin edellisenä kesänä. Se ehti tuleentua ajoissa ennen hallaa.

1959 ostettiin talouteen traktori. Se oli Valmet 33 D. Antti puhui kansanedustaja Viljami Kalliokoskelle, ja hän järjesti koekäytössä olleen traktorin Valtion Metallitehtailta

Tourulan konepajalta halvemmalla. Siihen piti tietysti hankkia koneita ja tehdä kärry ja reki. Traktorissa oli puutteita, kuten tasauspyörästön lukon puute, ja synkronointi puuttui, eikä siinä ollut tehostimia. Se oli raskas ajettava. Traktori vaihdettiin parin vuoden päästä Valmet 361 D:hen. Vappu tamma jouti eläkkeelle ja teuraaksi.

Pohjanmaa on tasaista maata, ja kaivon paikka oli tärkeä. Kaivo oli kaivettu pihaan aika kauas navetasta. Ensimmäinen kaivo oli mökin makuhuoneen puoleisessa päässä. Uusi kaivo tehtiin kaivonkatsojan ohjeen mukaan toiselle puolelle pihatietä. Siinä riitti yleensä vettä. Siitä johdettiin muoviputki karjakeittiöön, ja siellä oli pumppu. Vettä ei tarvinnut kantaa lehmille pihan yli. Karjakeittiöön valettiin allas, johon sai maitotonkat kylmään veteen. Maitoa piti pitää kylmässä, ettei se mennyt pilalle. Karjakeittiössä oli pata lämmintä pesuvettä varten.

Maatiaislehmiä ja lapsia 1950-luvulla

Elsa kaipasi Karjalan luontoa ja maisemia. Hän oli elänyt lapsuutensa ja nuoruutensa Kurkijoella Kannaksella. Siellä oli rannalla lähes merellinen maisema ja luonto oli rehevää. Oltiin paljon etelämmässä kuin Pohjanmaa. Elsa puhui joskus, että kun saisi sen Kurkijoen luonnon rullalle ja tänne Halsualle. Hän kaipasi Laatokkaa ja mäkiä ja kallioita. Kuitenkaan paluuta entiseen ei ollut. Oli aina joskus elettävä muistoissa. Kuitenkin, kun halla vei hyötykasvit pihasta kesällä, tuli mieleen, että miksi luonto ei ole samanlaista kuin Karjalassa.

Vuodet vierivät, ja vanhasta navetasta jouti muutama ikkunalasi, joista Elsa kasasi kasveille lavan mökin seinän viereen. Siinä oli kasveilla lämpimämpää, eikä halla päässyt vikuuttamaan. Elsalla oli joitakin siemeniä tuotuna Helsingistä ja Siemen Oy:lta sai tilattua lisää. Hän kokeili kasvattaa erilaisia kasveja. Aika meni karjanhoidossa ja maatöissä. Elsa olisi tykännyt lukea, mutta kirjasto oli kaukana. Heille tuli päivälehti Vaasasta toisin kuin muille tyypillisesti Keskipohjanmaa Kokkolasta. Sopeutuminen maakuntaan ei oikein ottanut tulta. Kaipuu sivistyksen pariin oli vankka. Kuitenkin oli oma maa ja lapset ja oli sopeuduttava.

Eeva, Martti ja Jaakko 1950-luvulla

Eeva meni kouluun 1951 ja Jaakko kasvoi kovaa vauhtia. Jaakolle se tiesi muutosta elämään. Ei ollut leikkikaveria. Jaakko sanoikin Elsalle, että leiki edes sinä äiti minun kanssani, kun Eeva oli päivät koulussa. Martti oli jo neljännellä. Antti oli puhunut perheelle, että lapsien pitää käydä koulua niin pitkälle kuin pää kestää. Erityisesti Antti kasasi odotuksia Martin koulunkäyntiin. Elsa oli samaa mieltä, että kouluja on käytävä, että pärjää elämässä. Kaikki sisarukset menivät aikanaan oppikouluun. Martista tuli ylioppilas.

Elsan elämä ei ollut ruusuilla tanssimista, kun alussa piti rakentaa tilaa ja kasvattaa karja. Lapset vaativat osansa, ja se huoli jäi pääosin Elsan vastuulle. Elsa oli lempeämpi ja joustavampi kasvattaja kuin Antti. Antti otti liian jyrkän asenteen lapsia kohtaan. Kaiken olisi pitänyt olla justiinsa. Erityisesti esikoinen Martti kärsi isän asenteesta. Antti oli joustavampi tyttöä kohtaan. Jaakosta hän oli jo pienestä pitäen kasvattamassa seuraajaa. Sen kertoi Antin tokaisu Jaakon syntyessä, että tuli kuokkomies. Elämä kuitenkin heitteli, ja päätti toisin niin Antin kuin Jaakonkin osalta.

Elsan veli Heikki muisti Kurkijoella antamansa lupauksen, ja lunasti sen antamalla Elsalle 50-luvun lopulla Suomenkarjan lehmän Söpön. Se oli ruskea kantakirjalehmä. Siitä tuli karjan kantaemo. Sen kävi siementämässä Keinosiementäjä rotuaineksella. Elsa toivoi lehmävasikoita. Toive toteutui toisinaan. Saatiin lehmävasikoita varttumaan lehmiksi.

Pollarin Lyyti, Alli ja Aila, sekä lapset Eeva ja Jaakko

Naapureista eniten oli kanssakäymistä Pollareiden kanssa. Aila kävi tekemässä töitä, jos Elsa ei pystynyt tai jaksanut. Myös Alli kävi usein kylässä. Lapset kävivät heillä

myöhemmin katsomassa televisiota, kun mustavalkotelkkarit tulivat. Pollarin Aimolla oli kylän ensimmäinen televisio. Yhteistä Pollareiden kanssa oli se, että hekin olivat muualta tulleita, eivät alkuperäisiä halsualaisia. Elsa piti yhtyettä pitkään Allin kanssa, kunnes tämä meni naimisiin ja Ruotsiin. Ailan kanssa oli vähemmän yhteistä, kun hän muutti Kokkolaan.

Matti ja Elsa

Perheeseen syntyi kuopus 1959. Elsa oli jo 40-vuotias. Antti ei pitänyt neljännestä lapsesta erityisesti. Matti ehti 6-vuotiaaksi, kun Antti joutui sairaalaan ja Elsa jäi yksin huolehtimaan perheestä.

Elsa oli innokas kasvattamaan kukkia myös sisällä. Vanhan mökin aikaan ei ollut oikein ikkunoita, joille kukkia olisi voinut laittaa, mutta uuden tuvan valmistuttua Elsa viljeli kaikenlaisia kukkia. Talojen emännät vaihtoivat pistokkaita ja saivat vaihtelua elämään. Elsa oli itse oppinut viljelijä, mutta intoa hänellä oli paljon kauneuden perään. Elsa oli kirjoitellut jo aikaisemmin pieniä runoja ja juttuja paperille, jos aikaa oli. Hän kävi myöhemmin harrastajakirjoittajan kurssin kansalaisopistossa ja kirjoitteli lehtiin pakinoita. Hän oli vuosia Perhonjokilaakso lehden pakinoitsija. Hän kirjoitti myöhemmin eläkkeellä ollessaan oman kaksiosaisen historiikin. Hän osti 70-luvulla kirjoituskoneen ja myöhemmin tekstinkäsittelijän. Kirja Käpymaa syntyi Finepos kustantamon kautta, ja se oikoluettiin, mutta toinen osa Postia Käpymaassa syntyi aiheena myöhemmät tapahtumat, ja sen hän teetti omakustanteena. Sitä ei oikoluettu, ja siihen jäi virheitä.

Ankkalampi Halsualla

Kun maataloutta ajettiin alas 70-luvulla, Elsa istutti koivun- ja männyntaimia kytömaalle ja teki kovan urakan postinjaon jälkeen. Kun lehmät oli hävitetty ja traktori myyty, Elsa piti erikoisempaa siipikarjaa ja jopa varsan. Varsa ei ehtinyt kasvaa aikuiseksi, kun hän möi sen. Siipikarjaa oli monenlaista: kalkkunoita, kanoja, hanhia ja ankkoja. Elsaa viehätti aina uusi ja erikoinen. Kanoja hän lisäsi hautomalla munia lämpölampun alla. Kukoista sai hyviä paisteja. Kalkkunoista sai joulupaisteja amerikkalaiseen tyyliin.

Antin ja Elsan lapset 1960-luvulla

Martti valmistui ylioppilaaksi 1960 keväällä, ja meni suoraan juhlista Helsinkiin pääsykokeisiin. Matti oli vuoden vanha. Olimme kaikki juhlassa. Antille ja Elsalle se oli juhlava tilaisuus. Vanhin lapsista pääsi opin tielle Otaniemeen. Eeva jätti opinnot keskikouluun ja lähti puutarha-alalle. Jaakko oli vielä kansakoulussa.

Lisämetsästä saatiin myydä puuta pahimpaan rahan tarpeeseen ja ostettiin viljelyskoneita. Kylän paja oli hyvä apu, kun piti tehdä itse koneita traktorin perään. Antti haaveili nosturista reen eteen, mutta se hankinta ei toteutunut. Rekikin oli puurakenteinen eikä niin vankka, että siihen olisi voinut laittaa nosturin. Traktoriin ostettiin takakuormaaja, jossa oli kauha ja puskulevy. Kauha helpotti soran ja muun irtonaisen tavaran lastaamista kärrylle. Monia koneita ostettiin käytettyinä. Joitakin koneita oli yhteisiä muiden viljelijöiden kanssa. Antti haaveili traktorin sivuun kiinnitettävästä leikkuupuimurista, mutta sitä ei hankittu. Puitavaa viljaa ei ollut kuitenkaan niin paljoa. Siihen aikaan 60-luvulla piti keskittyä heinän ja nurmen viljelyyn.

Elsan haave toteutui 1963, kun jouluksi valmistui uusi tupa. Se oli Antille suuri ponnistus. Vasemmassa kuvassa näkyy keittiön ikkunasta vielä vanha mökki. Tuvan rakentamisessa tarvittiin kirvesmiestä ja muuraria. Kirvesmies oli Jussi Haukka Perhosta ja muurauksia kävi tekemässä Elsan veli Heikki Pärnänen Mäntsälästä. Tupaan tuli kolme huonetta ja keittiö, sekä saunatilat. Saunamatka lyheni pihan perältä samaan tupaan. Elsa sai olla vihdoin ylpeä asumuksesta. Puutavaraa sahatessa kesällä 1962 oli sateinen kesä. Sahuri Pentti Lepistö sanoikin, että sade tekee hyvää Lepistön perunamaille ja naapurin kuiville heinille. Tuvan katto tuli eloksoidusta alumiinista ja ulkoseinät mineriittilevystä. Eriste on purua. Aluksi lämmitys oli hellalla ja öljykamiinalla. Ilma kiersi erityisten aukkojen kautta. Myöhemmin siirryttiin sähkölämmitykseen.

Elämä oli muuten uomissaan, mutta Antin sairaus hiersi aikuisten välejä. Elsalla ei ollut ulospääsyä tilanteesta. Perhe ja maatila sitoivat hänet kiinni Halsualle. Elsan olisi kai pitänyt reagoida asiaan jo 30-luvun lopulla. Hän oli kuitenkin nuori, eikä nähnyt tulevaisuuteen. Antti oli jo silloin sairas, mutta ehkä se ei ollut niin paljon huolta aiheuttavaa. Elsalla ei ollut vertailukohtaa toisten avioelämästä. Antti oli onnistunut eristämään Elsan yhteiskunnasta.

Elsa ajaa nurmea 1968

Uusi talo tuli korkealle, koska siinä oli täysimittainen kellari. Sattui kesällä 1967, että TVH eli Tie ja Vesirakennushallitus alkoi perkaamaan maantien ojia, ja etsi paikkoja, minne ojamaita saisi ajaa. Elsa oivalsi, että ojamaista saisi täyttömaata pihaan. Niinpä TVH ajoi pihaan toista sataa kuormaa maata, ja maat levitettiin sinne. Elsa kylvi pihan ruoholle. Siihen aikaan ei ymmärretty mitään autojen pakokaasuista ja niiden

sisältämästä lyijystä. Tosin vielä siihen aikaan autojen moottorit eivät olleet kovin korkeaviritteisiä. Ei tarvittu niin korkeaoktaanista bensiiniä.

Pohjanmaan muodosta johtui, että talon viemäröintiä ei saatu kunnolliseksi, vaan viemärin kanssa oli ongelmia aina etenkin keväisin, jolloin jää nosti veden korkeutta viemärissä, mihin vesiputki oli johdettu. Myös maan laadulla oli oma osuutensa. Maan pinnasta metrin syvyydessä oli vanhaa merenpohjaa ja savea ja kiviä. Se ei läpäissyt kovinkaan hyvin sadevettä. Kellari oli kaivettu alemmas saveen, ja vesi pakkasi kertymään kellariin. Salaojituskin taisi särkyä paikka paikoin roudan ansiosta, ja tulviva vesi nousi salaojaan. Routa rikkoi kellarin seinää traktoritallin oven pielestä, ja siihen piti laittaa teräspylväs tueksi.

Asiat sujuivat vielä 1960-luvulla jotenkuten, mutta Antin sairaus paheni. Elsa ei voinut asialle mitään. Koska Antti oli luonteeltaan syrjään vetäytyvä, eikä jutellut Elsan kanssa, Antti ajautui henkisesti umpikujaan. Siihen aikaan ei ollut terapiaa, ja vaikka olisi ollutkin, mökin omistajaa ei olisi saanut hoidon piiriin. Antti oli käynyt lääkärissä vatsa- ja sydänongelmien takia. Hän sai lääkkeitä, ja söi niitä. Asiat eivät kuitenkaan parantuneet.

Elsan sisko Helena oli eronnut Jukasta joitakin vuosia sitten ja oli muuttamassa lapsineen sisarensa Marian perässä Amerikkaan. Tietysti vaatetta ja tavaraa oli kertynyt, ja Helena halusi antaa niitä sisarelleen. Niinpä Elsa ja kuopus Matti matkustivat etelään Järvenpäähän hakemaan tavaroita kesällä 1965. Vanhin poika Martti oli jo töissä ja hänellä oli auto Opel. Martti oli luvannut tuoda Elsan ja Matin lomallaan takaisin Halsualle. He pakkasivat auton täyteen ja mukaan tuli lomalle Elsan veljen Heikin tytär Leena.

Sillä aikaa Antti ja Jaakko olivat kotimiehinä ja Jaakko oli lämmittänyt saunan. Antti oli ottanut pillereitä ja putosi saunassa lauteilta. Hän ei kuitenkaan loukkaantunut pahasti ja pääsi sänkyyn. Antti poltti Klubi 77 tupakkaa, ja poltti tupakalla reikiä täkkiin. Tupakka ei ollut itsestään palavaa, eikä sytyttänyt onneksi taloa. Antti jatkoi pillereiden syöntiä ja oli tokkurassa. Elsa ja lapset palasivat etelästä, ja Jaakko oli ollut neuvoton Antin kanssa. Elsa totesi tilanteen ja ajoi nuoremmat lapset leikkimökkiin pois tieltä. Aikuiset purkivat lastin ja Antti vietiin Veteliin lääkäriin. Lääkäri totesi tilan ja otti Antin sisään sairaalaan. Lääkäri sanoi, että Antti oli yrittänyt itsemurhaa pillereillä. Antin toivuttua hänet siirrettiin Seinäjoelle Törnävän mielisairaalaan. Antti oli sairaalahoidossa lopun elämäänsä.

Jaakko oli ajanut syksyllä 1965 traktorikortin. Hän hoiti talon traktorityöt aina vuoden 1971 syksyyn saakka. Kuitenkin Elsan oli opeteltava traktorin ajo ja koneiden kiinnittäminen. Elsa yritti viljellä maata, mutta se ei ollut yhden naisen hommaa. Niinpä karja laitettiin teurasautoon ja maanviljelystä luovuttiin. Elsa myi myöhemmin traktorin ja koneet Kaustiselle. Elsa piti vielä muutaman vuoden lampaita ja kanoja. Myöhemmin kuvaan tuli muuta siipikarjaa.

Lapset alkoivat aikuistua ja lähteä kukin taholleen. Martti vaihtoi työnantajaa ja Eeva valmistui hortonomiksi ja pääsi töihin Helsinkiin. Jaakko kävi keksikoulun ja lopetti koulun lukion ensimmäiseen. Hän oli puoli vuotta kotona ja pääsi opiskelemaan maataloutta ja tekniikkaa Kannuksen maamieskouluun. Elsa oli kahden Matin kanssa. Matti meni kouluun 1966 ja kävi keskikoulun. Elsa haaveili kirjan kirjoittamisesta, vaikka

hän oli käynyt vain kansakoulun. Kirjoittajakurssi auttoi haaveen toteuttamisessa. Elsa alkoi lukea yksin jäätyään. Sekin auttoi kirjallisessa ilmaisussa.

Jaakko oli valmistunut maanviljelyskoneteknikoksi ja oli töissä paikallisella huoltoasemalla. Kesällä 1970 tuli suruviesti. Antti oli kuollut 13.7. aamuyöllä. Elsan tunteet olivat kaksijakoiset. Toisaalta elämänkumppani oli poissa, mutta hän ei ollut jokapäiväisessä elämässä enää kuin sairaalalaskujen muodossa. Se maanantaipäivä oli erilainen. Elsa joutui pakon edessä järjestämään miehelleen viimeisen palveluksen. Hänellä ei ollut kokemusta kuoleman hoitamisessa ja järjestelyissä. Elsakin oli aina vierastanut Halsuan viranomaisia, ja niinpä apua haettiin naapuripitäjästä Vetelistä. Kirkkoherra Eero Palola kertoi asioista, ja niin päästiin pahimman yli. Elsa kirjoitti sukulaisille, ja hautajaiset järjestettiin vielä heinäkuulla. Elsan sukua ei ollut paljoa enää Suomessa ja Antin sisaruksiin ei ollut paljoa yhteyksiä. Yrjö halusi hyvästellä veljensä.

Jaakko meni syksyllä 1970 armeijaan Kajaaniin. Martti oli vaihtanut työpaikkaa Metsäliiton sellutehtaalle Äänekoskelle, ja syksyllä 1970 syntyi Elsalle ensimmäinen lapsen lapsi. Marraskuulla Elsa pääsi Jaakon kyydissä Martin ja Tuulan pojan Tepon ristiäisiin. Jaakko kävi armeijassa aliupseerikoulun ja lomilla parin viikon välein tekemässä kotitöitä. Keväällä 1971 Jaakko kävi vielä upseerikoulun.

Posti laajensi postin jakelua, ja avautui maalaiskirjeenkantajan pesti. Elsa haki hommaa ja sai sen. Hän alkoi jakaa postia Karvosen toimipaikasta kylään. Siitä kertyi jakomatkaa 40 km päivässä. Sen hän suoritti mopolla. Elsalla ei ollut koskaan ajokorttia.

Elsa kesällä jakamassa postia mopolla ja talvitamineissa.

Elsalla oli kipsi jalassa onnettomuuden takia.

Postin oli kuljettava kesät ja talvet ja rospuuttokelilläkin. Keväällä 1971 tiet olivat urilla ja osittain jäätyneet pakkasella. Mopon etupyörä lipsui alta ja mopo kaatui. Oikea jalka jäi alle ja murtui. Se piti kipsata Kokkolassa ja sairaslomaa tuli huhtikuusta syksyyn. Elsan kipsi poistettiin juhannuksen alla. Ahkeralle ja menevälle ihmiselle se oli kova paikka. Sanotaan, että aika parantaa haavat ja kultaa muistot. Posteljoonin homman teki tuuraaja, ja Elsa palasi linjalle aikanaan. Matti oli 12 v. ja joutui olemaan yksin kotona muutaman päivän.

Elsa sai jakaa postia aina eläkkeelle saakka. Valtion virasta pääsi eläkkeelle 63-vuotiaana. Elsa jäi eläkkeelle 1982.

Elsa oli liittynyt Keski-Pohjanmaan Maatalousnaisiin ja Eläkeliittoon. Kun hän jäi eläkkeelle, ja Matti oli lähtenyt maailmalle, hänelle jäi aikaa ja mahdollisuuksia käydä yhteisillä retkillä toisten eläkeläisten kanssa. Niillä retkillä tuli uusia tuttavuuksia. Usein retket suuntautuivat lomakeskuksiin. Erään kerran Härmässä Elsa jäi juttelemaan erään miehen kanssa. Heillä meni myöhään, mutta siitä oli se hyöty, että Elsa sai purkaa tunteitaan. Vaikka hän oli jo yli 60-vuotias, toinen ihminen saattoi opettaa elämää. Elsa vapautui vuosikymmenten kipsistä. Antti oli pitänyt häntä kultahäkissä ja estänyt Elsan juttelemasta muiden ihmisten kanssa. Elsa ei olisi saanut mennä edes naisten ompeluseuraan.

Antin kuoltua Elsalla alkoi vapauden aika. Hän sai mennä ja tulla miten halusi. Töissä ollessaan hän kävi retkillä, jos aika sopi kesälomalle tai viikonloppuun sunnuntaille. Postia piti jakaa lauantaisinkin. Kirjeenkantajalla ei täyttynyt arkisin viikkotyöaika, ja lauantain jakelu sisältyi kuukausipalkkaan. Jäätyään eläkkeelle vuonna 1982 hän pääsi mukaan muiden kanssa Lappiin ja muualle suuntautuneisiin retkiin. Sellainen piristi Elsaa. Hän oli jättänyt eläinten kasvatuksen ja oli vapaa menemään. Elsa vaali karjalaista perinnettä ja kävi juttelemassa muiden siirtolaisten kanssa.

Matti ja Kees

Lähdin maailmalle 1967, ja Elsa jäi kotitilalle huolehtimaan asioista. En tiedä kaikkea, mutta joskus 1970-luvun loppupuolella Elsa osti koiran turvaksi. Nuorimmainen lapsista Matti oli vielä kotona ja koululainen. Koira Kees oli Collie ja hyvää sukua. Se antoi turvaa. Paikka oli kaukana muista taloista ja altis vihamielisille ihmisille. Kees oli myös hyvä kaveri, ja pelasti Elsan ainakin kerran kesällä. Se alkoi haukkua makuuhuoneessa, ja Elsa alkoi tutkia paikkoja. Sängyn alla oli kyykäärme. Se oli tullut sisään todennäköisesti hiiren perässä ovien oltua auki. Elsa laittoi kumisaappaat jalkaan ja pyydysti käärmeen ja vei sen metsään.

Lammella kasvoi hauki

Kalaonnea lammella. Elsa ja Matti pyydystivät pieniä kaloja katiskalla järveltä ja siirsivät niitä tien mutkassa olleeseen lampeen. Lammessa ei ollut juurikaan ruokaa kaloille, ja niitä piti ruokkia. Hauki oli kai syönyt pienempiä kaloja ja kasvanut isoksi. Myöhemmin haettiin kirjolohen poikasia Keski-Suomesta Sumiaisista ja istutettiin niitä lampeen. Lammen yli piti virittää lankoja, koska lokit pyrkivät osille kalastamaan pienempiä poikasia. Lohet kasvoivat noin kiloisiksi ja niistä sai mukavasti ruoan lisää. Elsa oli kova kasvattamaan eläimiä. Joulukalkkuna saatiin monena jouluna omasta takaa.

Elsan veljen Heikki Pärnäsen perhettä joskus 1960-luvun lopulla Mäntsälässä ja Heikin hautajaiset. Heikki koetti auttaa Elsaa missä vain voi. Heikki oli sisaruksista vanhin, syntynyt 1902 ja Elsa nuorin, syntynyt 1919. Heikki kuoli noin 1974, ja haudattiin sukuhautaan Mäntsälän kirkolle, mihin Anna oli haudattuna.

Yrjö Kojo ja Elsa olohuoneessa

Antin sisaruksista vain Yrjö piti tiiviimpää yhteyttä Halsualle. Kerttu ja Bertta kävivät vain kerran tai pari. He olivat ainakin Antin hautalaisissa, ja Kerttu kävi 50-luvun lopulla tuomassa ja hakemassa lapsiaan kesällä. Yrjö kävi aina 50-luvun alusta melkein joka joulu ja muulloinkin, kun kiertokaupan reissut sattuivat sivuamaan Halsuaa. Yrjö tiesi varmaan odottaa joululahjoja, kun Elsa kutoi villasukat ja laittoi pakettiin kynttilän. Yrjöllä oli omat pinttyneet tapansa. Hän piti aina mukanaan Vinettopulloa, ja otti aamuin ja illoin sitä ruokalusikallisen. Yrjö eli 79-vuotiaaksi, ja hautajaiset olivat 1988.

Maiju, Ilmi, Anna ja Urpo

Elsan sisaruksista Maiju (Maria) ja Henni (Helena) muuttivat Amerikkaan ja Jussi (Juhana) Espanjaan. Elsa ehti käydä sisaruksiensa luona ainakin kerran 70-luvulla. Maijua hän ei kai ehtinyt tavata Amerikassa. Elsa ja Matti kävivät Espanjassa Malagassa 1972 ennen Jussin kuolemaa.

Eevan perhe ja Matti

Elsan lapset kävivät ainakin kesälomalla Halsualla. Myöhemmin tapaamisia oli useammin, kun Elsa muutti Mäntsälään 1988. Perhe kokoontui ainakin kerran yhteen Elsan 70-vuotispäiville.

Elsa ja lapset

Elsa ja lapsen lapset

Lapsen lapsista puuttuvat Matin ja Sarin pojat Kimmo ja Tommi, jotka eivät olleet vielä syntyneet kuvan ottohetkellä. Tommi syntyi vasta Elsan kuoleman jälkeen.

Elsan elämästä saa hyvän kuvan lukemalla kirjat Käpymaa ja Postia Käpymaasta. Ainakin Käpymaa on lainattavissa joistakin kirjastoista. Postia Käpymaassa kertoo myöhemmistä vaiheista ja on tuotettu omakustanteena. Siihen on jäänyt paljon virheitä. Sitä ei ole oikoluettu. Käpymaata meni jonkin verran kaupaksi, mutta toista kirjaa ei markkinoitu kovinkaan paljoa.

Elsa piti pienimittaista maataloutta vielä 80-luvulla, mutta sitten hän luopui siitäkin. Heräsi ajatus, että maat voisi myydä. Myyntiä varten tilan papereiden piti olla kunnossa. Paljastui, että tilan lainhuuto oli saamatta. Papereista puuttui yksi myyjän kauppakirja. Elsa kävi kylän napamiehen luona, joka oli ollut tekemässä kauppaa 1948. Ensin Oskari Hotakainen ei ollut tietävinään mitään kappakirjasta. Hän pyysi Elsaa tulemaan uudelleen kahden viikon päästä.

Elsa oli sitkeä, sillä maan arvo oli kiinni lainhuudosta. Hän meni kysymään kauppakirjaa uudelleen. Nyt Oskari antoi paperin. Elsa kysyi hämmästyneenä, että missä se kauppakirja on ollut nämä vuodet. Oskari rykäisi ja sanoi, että tuolla meirän klaffipiirongin laatikossa. Myöhemmin Elsa kuuli kyliltä, että kun maa oli ostettu, miehet olivat sanoneet, että ei neet helessinkiläiset ole ku muutaman vuoren ja meet saamma maan takaisin. Se oli syynä kauppakirjan pimittämiseen. Nyt Kojot pääsivät hakemaan lainhuudatuksia. Elsa tarvitsi lapsilta valtakirjat, koska maa oli perikunnan nimissä. Lainhuudot saatiin alkuvuonna 1971. Maat myytiin Metsähallitukselle 15.12.1987. Kojoille jäi tontti 2 ha. Myöhemmin osakas Matti osti lammen puoleisen puolikkaan ja rakensi siihen uuden talon. Vanha talo myytiin kirkonkylän kauppiaan tyttärelle. Sain hiljattain ilmakuvaa paikasta, jonka oli ottanut Markku Jyrkkä dronella. Taloja on pidetty kunnossa, ja rakennettu uutta.

Elsa oli haaveillut jo muutaman vuoden muutosta etelään. Hän sai tuttavilta ehdotuksia paikasta, minne muuttaisi. Eräs Liisa Ahvenainen, joka oli asunut nuoruudessaan Kurkisuolla, ehdotti muuttoa Lahteen. Elsa halusi kuitenkin lähemmäs sukua, ja siksi paikkakunnaksi valikoitui Mäntsälä. Sinne oli muuttanut aikanaan sotien jälkeen veljensä Heikki Pärnänen. Hänen poikansa Teuvo asui edelleen Nummisissa. Elsa halusi taajamaan lähelle palveluita. Hän muutti 1989 vapuksi Mäntsälän kirkolle rivitaloon. Toin kuorman yksiön varastoon. Asunto ei ollut vielä ihan valmis, ja Elsa joutui olemaan Nummisissa pari viikkoa, kunnes yksiö oli siinä kunnossa, että sinne pääsi muuttamaan.

Katinhännäntie 7 A 2 jouluna

Kuopus Matti toi pakettiautolla loput tavarat. Elsa osti kaikki muut kalusteet uutta, paitsi lipaston. Se oli peruja Helsingistä. Eteisessä oli hieno uusi palapeili, ja sodassa

rikkoutunut peili jäi Halsualle. Yksiössä on sähkölämmitys ja sauna. Elsa nautti uusista tavaroista ja asunnosta. Nyt hänellä oli vihdoin vapaus olla pitkin tai poikin. Hän alkoi toteuttaa pitkäaikaisia haaveitaan. Matkustaminen ja kirjoittaminen olivat niitä.

Elsa jälkimmäisen kirjan julkaisun aikaan

Elsa osti Mäntsälän alkuvuosina tekstinkäsittelijän ja alkoi kirjoittaa myös paikallislehtiin kolumneja. Hän kirjoitti kolumnien lisäksi runoja ja novelleja. Tuotanto on pääosin hävinnyt aikojen saatossa. Tekstinkäsittelijä Brother ei ollut yhteensopiva PC maailman kanssa, eikä tekstejä ole sähköisessäkään muodossa.

Yksiön pihaa

Elsan piha oli kesäisin täynnä kukkaloistoa. Hän piti kasveista ja oli tyytyväinen paikkaan, koska kasvit kasvoivat hyvin ja hallat eivät haitanneet. Pienessä pihassa oli myös perheomenapuu. Se ehti alkaa tuottaa omenoita.

Elsa oli liittynyt jo aikaisemmin Karjala seuraan ja Eläkeliittoon. Ne tekivät kesäisin retkiä pääasiassa kotimaahan. Koska Elsa oli eläkkeellä, hänellä oli aikaa ottaa osaa retkiin. Hän oli vilkas ja puhelias karjalainen, ja tutustui helposti ihmisiin. Elsa ei kaivannut muuta seuraa kuin ihmisiä, joiden kanssa jutella. Eräällä retkellä hän tutustui yhteen Eetuun, joka asui omakotitalossa Pornaisissa. Eetu halusi lähempää tuttavuutta, mitä nyt eläkeläiset kaipaavat. Aluksi riitti juttua ja Elsa kävi usein kylässä Eetulla Pornaisissa.

Elsa ja Eetu

Ystävyyssuhde alkoi rakoilla, kun Eetu vaati Elsaa hoitamaan kotia ja talon töitä. Elsan olisi pitänyt passata kaikessa. Eetulla oli pari tytärtä, jotka olivat huolehtineet asioista. Elsa alkoi vältellä Eetua ja sanoi sitten suhteen poikki. Se tarina ei tainnut kestää vuottakaan.

Elsa ja Eeva Mäntsälässä

Nyt kun Elsa asui Mäntsälässä, olimme me lapset lähellä ja pääsimme käymään usein. Ainoastaan Matti oli kaukana Halsualla. Minä kävin kuukausittain kylässä ja tein tarvittavat työt. Soitin Elsalle kerran viikossa aina perjantaisin. Me lapset kokoonnuimme Elsan luo aina suurempina juhlapäivinä. Otimme Elsan kanssa tavaksi käydä joulupäivänä lounaalla Martilla ja Tuulalla Vantaalla. Suvun yhtenäisyys tiivistyi.

Elsa 70 vuotta

Elsan elämän viimeiset kymmenen vuotta olivat hyvää aikaa. Hän sai olla juuri niin kuin halusi. Vain terveyden kanssa tuli ongelmia. Joskus 1990-luvun loppupuolella sattui onnettomuus. YIT rakensi läheiselle tontille kerrostaloa. Sinne oli runsasta liikennettä pyörätien yli. Tietysti kuorma-autojen pyörissä tielle tuli hiekkaa. Elsa tuli kaupasta ja

kaatui pyörän etupyörän otteen tiehen petettyä. Oikean jalan sääriluut katkesivat. Pian tuli apua ja Elsa kiidätettiin Hyvinkäälle sairaalaan. Kivut olivat kovat. Jalka kipsattiin ja Elsa sai apua naapurin Siiriltä. Oli pärjättävä keppien kanssa. Jalka parani huonosti, eikä luutuminen alkanut. Luihin piti laittaa leikkauksessa raudat. Jalkaan tuli sairaalabakteeri ja paraneminen viivästyi. Saunaan ei ollut asiaa. Paraneminen vei lähes vuoden.

Onnettomuuden syy oli autojen mukana tullut hiekka. YIT ei ensin tunnustanut syyllisyyttään, vaikka vika oli firman. Hoidon ollessa kesken YIT teki konkurssin. Elsa haki korvauksia konkurssipesältä. Monen mutkan jälkeen YIT suostui maksamaan onnettomuudesta aiheutuneen laskut. Elsa sai vihdoin korvaukset. Sairaala korvasi osan, koska sairaalabakteeri oli tullut siellä. Jalka ei parantunut koskaan entiselleen.

Elsa Annikki-serkulla Peräseinäjoella

Otimme heti 1988 tavaksi käydä syksyisin puolukkaretkellä Halsualla Matilla. Samalla kävimme takaisin tullessa Annikki ja Matti Pastolla Peräseinäjoella kylässä. Joskus Eevakin oli mukana. Elsa oli hoitanut Annikkia lapsena Karjalassa. Heillä oli paljon yhteistä. Elsa oli käynyt 50-luvulla Annikin häissä junalla Kokkolasta Sydänmaan asemalle.

Elsa retkellä 80-luvun lopulla

Kun Elsa oli saanut hienon kodin ja oli eläkkeellä ja vapaudessa, hän kävi usein retkillä muiden eläkeläisten kanssa. Eläkeliitolla oli vireää toimintaa Mäntsälässä. Retket suuntautuivat milloin Lappiin ja tosinaan muualle Suomeen. Elsalla oli haave käydä Unkarissa, mutta matka olisi ollut pitkä bussimatka, eikä Elsan kunto olisi enää kestänyt sellaista. Tuli sydänvaivoja ja muuta kremppaa. Hän oli 90-luvulla useampaan otteeseen Hyvinkäällä sairaalassa sydämen takia.

Elsa kirjoitti ainakin Kurkijokelainen-lehteen ja vielä muutaman jutun Perhonjokilaaksoon. Hän haaveili tekevänsä runoista ja jutuista lastenkirjan lapsen

lapsille. Se jäi haaveeksi. Hän piti erityisesti Matin ja Sarin pojasta Jannesta, koska Janne syntyi samassa taloudessa Halsualla. Tiet erkanivat, kun Jannen vanhemmat muuttivat Ouluun ja Elsa lähti etelään.

Elsa Ahvenanmaalla Eevan kanssa

Kuvassa Eevan lapset Ismo ja Kati leikkivät hatuilla. Kävimme parina kesänä 90-luvulla Eevan ja Pertin vuokraamalla mökillä Svinössä lähellä Föglön lauttasatamaa. Käytiin kalassa Ahvenanmerellä ja saatiin ahvenia. Kerran oli mukana Pertin täti Ellen. Saunottiin joka ilta. Aika meni saaristossa rattoisasti.

Bertta, Elsa ja Kerttu

Elsan serkut kävivät harvoin Halsualla. He olivat Antin siskoja, mutta eivät pitäneet yhteyttä Anttiin. Se oli sinänsä Antin vika, sillä hän halusi eristäytyä maailmasta. Elsa kärsi varmaan alemmuuden tunteesta, koska olimme köyhiä. Alkuvuosina oli vaatimaton mökkipaha ja piti tehdä maatila tyhjästä. Elsa ja Antti rasittuivat, ja kyläläisten asenne oli nurja. He eivät hyväksyneet meidän perhettä. Ei ollut ihme, että Antti sairastui. Oli hänessä kyllä sairaus jo ennen Halsualle muuttoa. Elsa oli sitkeä, mutta hänelläkin luonto petti toisinaan, ja itku pääsi, kun asiat menivät pieleen. Kannattaa lukea Elsan kirja Käpymaa.

Elsan loppuvuosina Mäntsälässä alkoivat sairaudet ja tapaturma rajoittaa menemistä. Verenpaine ja sydän olivat suurimmat vaivat. Elsa yritti pitää vauhtia yllä, mutta rajansa kaikella. Hänen sisaruksensa olivat menehtyneet jo aiemmin, Elsa oli kuopus ja viimeinen. Vaikka elämä kohteli kaltoin, Elsa puski sitkeästi eteenpäin. Hänen luonteensa olisi ollut meille hyvänä esimerkkinä. Me sisarukset olemme kuitenkin perineet häneltä hyviä geenejä. Meistäkään ei ole enää jäljellä kuin kaksi.

Elsa 1994 75 v.

Elsankin askel alkoi lyhetä ja sairaalareissut tihentyä. 29.4.1998 Elsa veti viimeiset henkäykset Hyvinkään aluesairaalassa teholla sydämen takia. Hän oli vielä muutamaa päivää aikaisemmin toiveikas puhelimessa, ja toivoi paranevansa ja pääsevänsä kotiin. Me sisarukset olimme saaneet hälytyksen sairaalaan samana päivänä. Teimme pikaisen työnjaon ja lähdimme kukin kotiimme hoitamaan tavallisia askareita ja asioita, jotka kuoleman jälkeen pitää hoitaa. Halsuan historia jatkui vielä Matin perheen toimesta toista kymmentä vuotta. Nyt 2023 siellä ei ole muuta kuin Antin hauta. Seuraavat omistajat tekevät omaa historiaansa.

Loviisassa 12.11.2023 Jaakko Kojo